

VYNALÉZÁNÍ BUDOUCNOSTI

KNIHA, V NÍŽ MOHOU ODBORY NAJÍT
SEBEVĚDOMÍ A INSPIRACI

PETR BITTNER

V šest let staré knize Vynalézání budoucnosti (Inventing the Future) Nick Srnicek s teoretikem Alexem Williamsem popisují globální krizi práce spojenou s automatizací, kladou požadavky na svět post-práce a snaží se ukázat cesty z krize i levice, která by měla tyto požadavky politicky prosazovat. Knihu jsem loni přeložil do češtiny a vydala ji Masarykova demokratická akademie. Co může přinést odborovému hnutí?

Když Srnicek s Williamsem mluví o „práci“, myslí tím tu námezdní, tedy práci, kterou vykonává „proletariát“, práci, kterou musí člověk „prodávat“ na trhu, aby se uživil.

„Proč se ucházíte o tuto práci?“

„Inu, neumřít hladu bylo odjakživa mou velkou vášní!“ říká jeden oblíbený meme.

Post-práce pak pro autory nedefinuje společnost, kde práce vůbec neexistuje. Ne všechno lze automatizovat, se stárnutím populace například významně přibývá práce v oblasti péče. Ovšem i lenošeni patří do základních životních potřeb. Obojí by mělo být v novém uspořádání saturované nepodmíněným základním příjmem, jehož se autoři otevřeně zastávají.

Jedním z klíčových konceptů, který pak autoři definují, jsou tzv. přebytečné populace. Ekonomicky vznikají jako zvětšující se přebytek „pracovních sil“ nad rámec ekonomických cyklů rezervní armády nezaměstnaných. Podle autorů ale tohle vnímání přebytku nestačí k popisu toho, co se v posledních letech děje. A ukazují zejména na tři fenomény: rozpad dělnického hnutí (který má za následek, že organický

tlak na mzdy v podstatě odpadl), s tím související nárůst prekarizace a konečně to, čemu se říká „jobless growth“, tedy proces hospodářského oživení bez růstu zaměstnanosti.

Vztah mezi zaměstnavatelem a námezdní prací se rozpadá

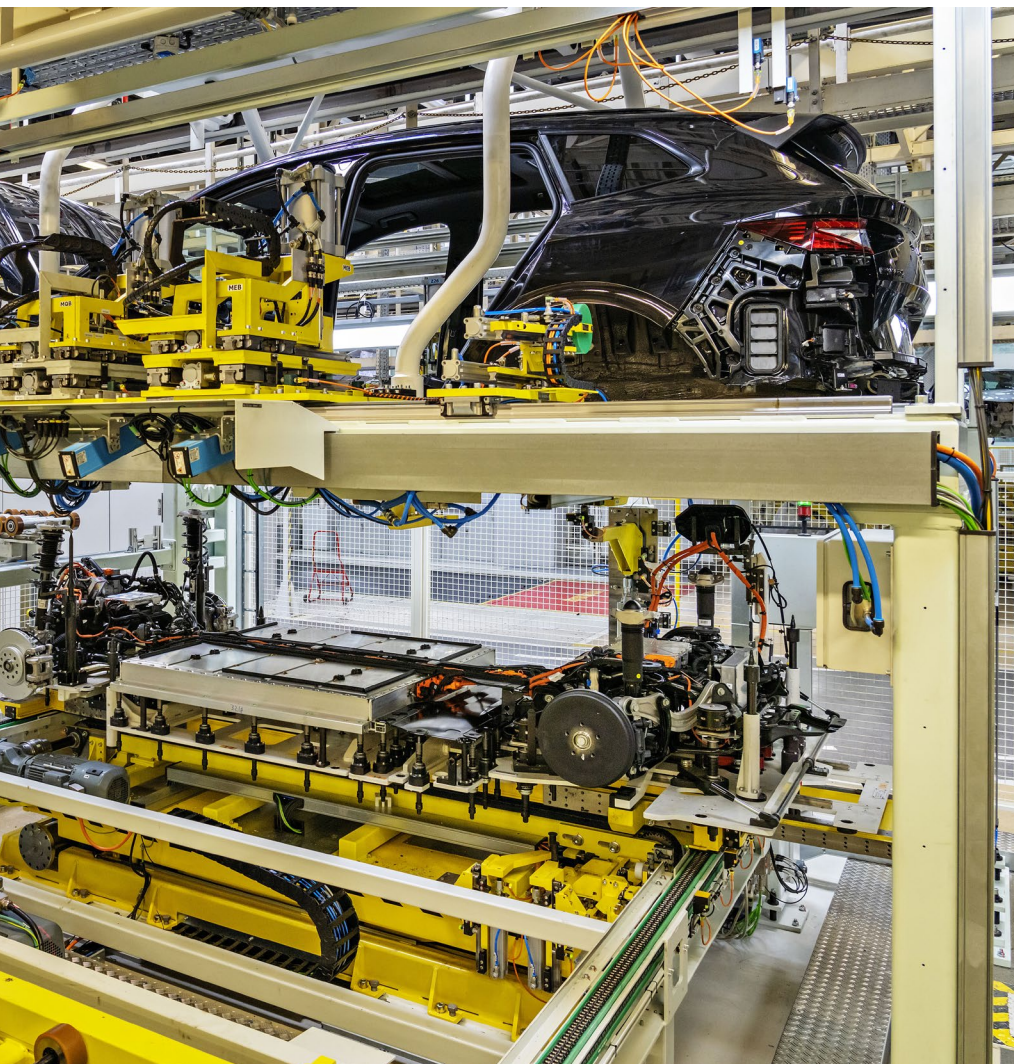
V závislosti na tom pak dělí přebytečné populace do čtyř segmentů: kapitalistického, nekapitalistického, latentního a neaktivního. Kapitalistický segment je klasický nezaměstnaný, nekapitalistický segment byl zbaven prostředků k obživě, ale zároveň se v případě nezaměstnanosti nemůže spolehnout na záchranou sociální síť, latentní je pak skupina, kam patří jak lidé z předkapitalistických ekonomik, tak třeba domácí služebnictvo mimo pracovní právní dohled, ale také profesionálové, kterým hrozí vinou krizí „deskilling“ a pád do proletariátu (violoncellistka, která pracuje jako pokladní v Lidlu, nebo finanční poradce, který musí začít jezdit s Woltem).

No a neaktivní jsou prostě ekonomicky neaktivní (důchodci, studenti, hendikepovaní a dlouhodobě závislí na kličkování v systému dávek).

Ti všichni už dnes převyšují třídu pracujících a všechny trendy směřují dále tímhle směrem. Podle autorů se rozpadá sám vztah mezi zaměstnavatelem a námezdní prací. Rostoucí armáda nezaměstnaných snižuje mzdy a prohlubuje tzv. nucenou flexibilizaci neboli prekarizaci. U spousty pracovních míst na globálním severu tedy klesá jejich kvalita i kupní síla jejich mezd.

Autoři připomínají ještě jeden důležitý element, který dokresluje představu o masovosti přebytečných populací: statistiky nezaměstnanosti totiž významně zkresluje posouvání měřených hranic chudoby. Pracující chudoba v nejvyspělejších ekonomikách tvoří další velkou skupinu, která ukazuje na rozsah krize práce.

Ekonomický růst, který byl zpravidla spojován s tvorbou pracovních míst, se od poválečné obnovy usadil na mnohem nižších hodnotách. Srnicek s Williamsem si navíc všimají, že tahouni ekonomického růstu, např. v USA, tedy tech giganti, jako

Facebook, Twitter, Google, kteří táhnou americký růst, současně vytvářejí jen asi 0,5 % pracovních míst, což jen podporuje tezi autorů o zásadní, ze všech stran postupující krizi konceptu mzdové práce a všeho, co je na ni v našich systémech navázané.

Odborářské imaginárium

Cestám ven věnují autoři kapitolu s názvem Imaginárium post-práce. Ta je možná největší inspirací pro odborové hnutí, které v dílčích snahách adaptovat se na dynamicky se měnící prostředí musí v sobě opět nalézt odhodlání k neotřelým požadavkům, jako se mu to povedlo v minulém století.

Podle autorů jejich požadavky mění stávající politickou rovnováhu, protože budují platformu pro další rozvoj - a to platformu post-práce, okolo níž se má levice mobilizovat a začít trpělivě budovat novou hegemonii, která po sociálně-demokratickém poválečném konsensu a neoliberálním konsensu nastolí nový konsensus post-práce.

Prvním je ÚPLNÁ AUTOMATIZACE (ve výhledech okolo 50-80 % stávajících pracovních míst) - tedy stávající kapitalistický trend, který má potenciál překročit kapitalistické společenské vztahy. Podle autorů se navíc nacházíme ve „druhé éře strojů“, která díky vývoji algoritmů a big data nahrazuje i kvalifikovanou práci, např. právníky, lékaře, burzovní makléře (a v předvolební debatě na chvíli dokonce i moderátorku).

Poslední roky, kdy dramaticky roste automatizace, roste oproti očekáváním produktivita práce pomaleji. Zčásti je to proto, že se růst projevil se zpožděním (tzv. „adopce-adaptace“). Podle některých teorií je to také zčásti proto, že technologie v éře neoliberalismu natolik předešly společenskou smlouvu mezi kapitálem a prací (která byla v posledních dekádách silně vychýlená ve prospěch kapitálu), že nepoměrně nízké mzdy v mnoha oblastech stále konkurují strojům čili kapitál investuje do automatizace a vývoje méně, než by mohl (jinými slovy kapitál využívá pracovní sílu, dokud je levnější než kapitálová investice).

Co to znamená pro odborové hnutí? Boj za vyšší mzdy je nedílnou součástí požadavku úplné automatizace. Taky to znamená, že plná automatizace je politický požadavek a že přitom nelze spoléhat na ekonomické zákonitosti.

Další požadavky

Druhý požadavek je ZKRÁCENÍ PRACOVNÍHO TÝDNE bez snížení mzdy. To zvýší mezní mzdové náklady a bude tláčit kapitál k investicím do automatizace a vývoje. Třetí požadavek je NEPODMÍNĚNÝ ZÁKLADNÍ PŘÍJEM. Ten osvobozuje od existenčních i etických tlaků neoliberalismu. Teprve on dělá z precarizovaných prací flexibilní, také by odstranil konkurenční bariéry mezi různými rozptýlenými složkami nového proletariátu, který tvoří studenti, migranti, nezaměstnaní, „dohodáři“ apod. Dále by vedl k přehodnocení různých druhů práce - náročná práce by musela být lépe ohodnocená, aby vytvářela poptávku. Ústřední by přestala být produktivní práce a nahradila by ji práce reproduktivní (včetně péče). A čtvrtý požadavek je odstranění největší překážky pro naplnění těch třech předchozích, a tj. POTLAČENÍ ETIKY PRÁCE. Autoři vyzývají k tomu, abychom bojovali proti ústřední roli práce v našich životech.

Dokáže takovou úvahu promítnout do svých bojů odborové hnutí? A dokáže najít způsob, jak právě tudy vést kontinuum se svou slavnou historií? To je otázka, na které bude do velké míry záviset, v jakém světě budeme žít my všichni a naše děti.

PETR BITTNER

Petr Bittner je publicista, knihu *Inventing the Future (Vynalézání budoucnosti)* přeložil do češtiny. Lze ji koupit v knižní distribuci. Online je k dispozici nahrávka Bittnerova rozhovoru s autorem knihy Nickem Srnicem na letošním Inspiračním fóru jihlavského festivalu dokumentárních filmů.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**